

Hapishaneden ırkçılıkla m¼cadeleye: Malcolm X

21 Şubat 2025

<https://www.gzt.com/mecra/hapishaneden-irkcilikla-mucadeleye-malcolm-x-3530076>

Malcolm X, özg¼rl¼k, eşitlik ve adalet için verdiği m¼cadele ile sadece Amerika'da değil, dünyada da simge isimlerden biri haline geldi. Malcolm 4 yaşındayken bir gece evleri ateşe verildi, yangına müdahale etmesi gereken beyaz itfaiye ve polis ekipleri alevleri seyretmekle yetindi, 6 yaşındayken de babası Earl Little bir tramvay yolunda ölü bulundu. Avukat olmak isteyen Malcolm'a öğretmeni daha gerçekçi davranıp "marangoz" olmasını tavsiye edince, beyazların eğitim sisteminde yeri bulunmadığını anladı. Malcolm hırsız ve adi bir suçlu olarak girdiği hapishaneden 1952 yılında sivil haklarla m¼cadelede Amerikan tarihini damga vuracak bir lider olarak tahliye edildi. Özellikle Trump hükümetiyle birlikte beyaz ırkçılığın ve göçmen karşıtlığının tekrar gündeme geldiği bir dönemde Malcolm X'in 59 yıl önce ölümüyle geride bıraktığı mirası daha bir anlam kazanıyor.

Malcolm X, siyahlara yönelik ırkçı politikalara karşı adalet ve özg¼rl¼k arayışı hareketlerinin zirveye çıktığı 2. Dünya Savaşı sonrası, özellikle Amerikan tarihine damga vurmuş isimlerin başında geliyor.

Malcolm X (en sağda, yan oturan) annesi ve kardeşleriyle birlikte.

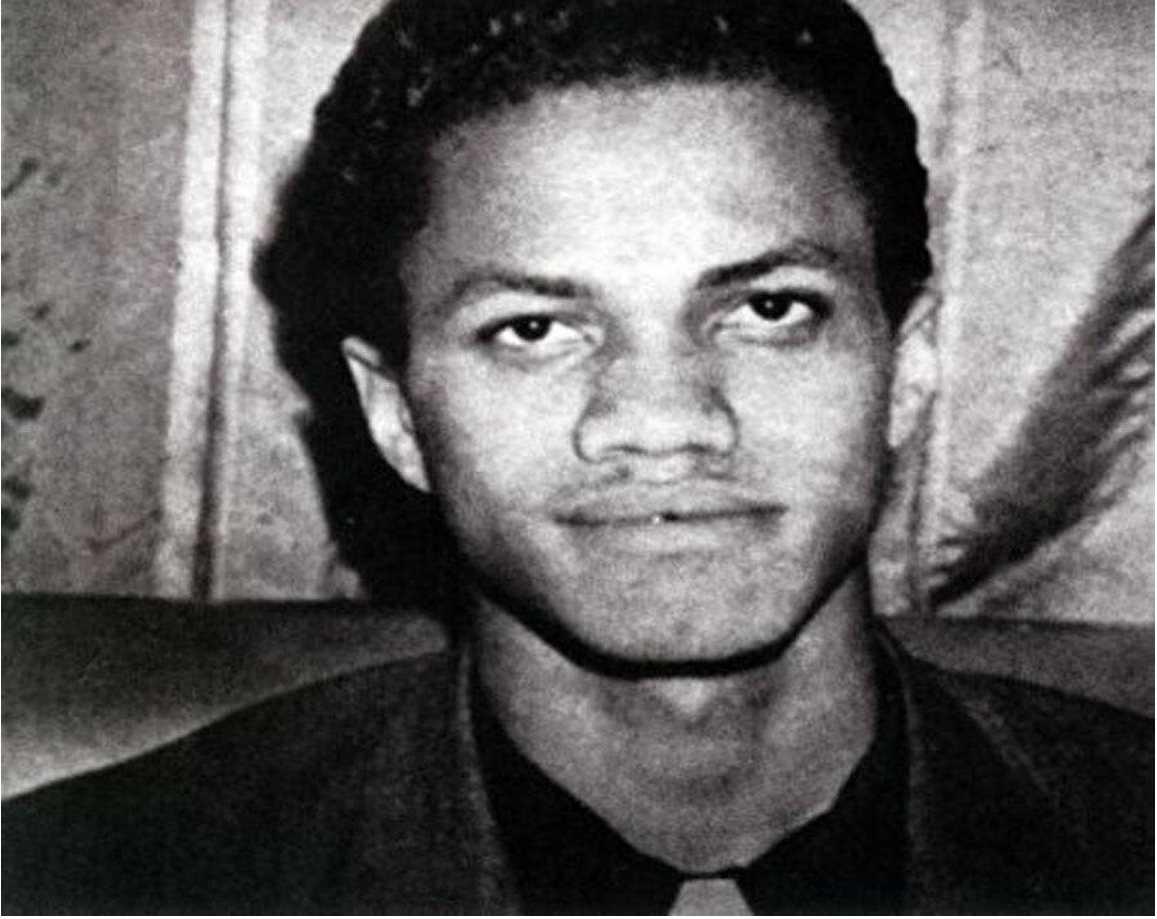

Malcolm X'in anne babası.

Özgürlük, eşitlik ve adalet için verdiği mücadele ile dünyada da simge isimlerden biri haline gelen **Malcolm X**, özellikle o yıllarda kolonyalizm sonrası kimliğini arayan İslâm dünyası halkları için de bir kahraman olarak anıldı.

Esas ismi Malcolm Little olan Malcolm X, 19 Mayıs 1925'te 7 kardeşin 4'üncüsü olarak Nebraska'nın Omaha şehrinde dünyaya geldi. Annesi Louise Little siyahilerin hakkını savunan bir sendikada sekreter, babası Earl Little da Marcus Grays adlı Jamaika kökenli siyahi bir aktivistin düşüncelerinden etkilenmiş bir rahipti. Malcolm'un babası Amerika'da beyazların arasında siyahilere yer olmadığını düşünüyor ve köle olarak getirildikleri Afrika'ya tekrar göç etmelerini savunuyordu.

Baba Earl, siyahilerin bağımsızlık düşüncelerinden dolayı beyaz ırkçıların, özellikle Klu Klux Klan'ın hedefindeydi. Aile defalarca ölüm tehdidi aldı. Bu nedenle Little ailesi birkaç kez yer değiştirmek zorunda kaldı. Ancak Nebraska'dan Wisconsin ve Michigan'a taşındıkları hiçbir eyalette beyaz ırkçılığın tacizinden kurtulamadılar.

Malcolm'un gençlik yılları.

Malcolm 4 yaşındayken bir gece evleri ateşe verildi. "Beyaz" itfaiye ve polis ekipleri, yangına müdahale etmesi gerekirken evin kül olmasını seyretmekle yetindi. **6 yaşındayken de babası bir tramvay yolunda ölü bulundu.** Polis, babanın ölümünü raporlara kaza olarak kaydetse de ailesi buna hiçbir zaman inanmadı. **Anne Louise, üzüntü ve çaresizlikten akli dengesini kaybettiği teşhisi konularak 26 yıl yatacağı Michigan'da akıl hastanesine kaldırıldı.**

Malcolm 12 yaşındayken kardeşleriyle birlikte annesiz ve babasız kaldı. Bir süre kendisine "süs köpeği"ya da "ev kanaryası" gibi davranıldığını söylediği beyaz koruyucu aile yanında yaşayan Malcolm X, okuluna devam edip hayata tutunmaya çalıştı.

Notları yüksek, başarılı bir öğrenciydi, hatta sınıfa başkan bile seçildi. **Avukat olmak istediğini söylediğinde öğretmeni daha gerçekçi olup "marangoz" olmasını tavsiye edince,** beyazların eğitim sisteminde yeri olmadığını anladı.

Okulunu 15 yaşına gelmeden terk eden Malcolm, Boston'a üvey ablasının yanına geçti. Tren istasyonlarında, lokantalarda çalıştı, ayakkabı boyacılığı yaptı. Boston ve New York arasında

gidip geldi, **Harlem sokaklarında uyuşturucu, hırsızlık, fuhuş gibi suçlara karıştı**. 21 yaşına girmeye birkaç ay kala hırsızlıktan 10 yıl hıķım giydi.

Malcolm, hapishanede 6,5 yıl geēirdi.

Hırsız olarak girdiēi hapishaneden aktivist olarak ıktı

Hapishane, Malcolm X'in hayatını deēiřtiren en büyük dönüm noktası oldu. *"Düřünmek için en iyi yer ya niversite ya da hapishane"* diyen Malcolm X, demir parmaklıklar ardındaki yıllarını hapishanenin kütüphanesinde okuyarak geēirdi.

Malcolm X, Elijah Muhammed (saēda, takkeli olan) ile birlikte.

Burada, **Elijah Muhammed**'in lideri olduğu **Nation of Islam** (İslâm Milleti) hareketi ile tanıştı.

Hırsız ve adi bir suçlu olarak girdiği hapishaneden 1952 yılında sivil haklarla mücadelede Amerikan tarihine damga vuracak bir lider olarak tahliye edildi.

- **Hapisten çıkar çıkmaz Nation of Islam'ın merkezi Michigan, Detroit'e giden Malcolm, kendine kölelik zamanlarında beyaz efendiler tarafından verildiğini söylediği "Little" soy ismini reddederek, Afrika'daki kayıp köklerine atfen bilinmeyen anlamında "X" soyadını kullanmaya başladı.**

Nation of Islam, İslâm akidesinin öğretilerini tam olarak kavramamış, beyaz ırkçılığa karşı tepkisel olarak **siyah ırkın üstünlüğünü savunan, aslında kendi içinde ırkçı bir hareketti.** Malcolm X yaklaşık **400 üyesi olan bu marjinal grubun en ateşli yüzü oldu ve kısa sürede üye sayısını 40 binlere ulaştırdı.** Amerika'da "temple" dedikleri merkezlerin sayısını 4 iken 22 eyalette 50'ye çıkardı.

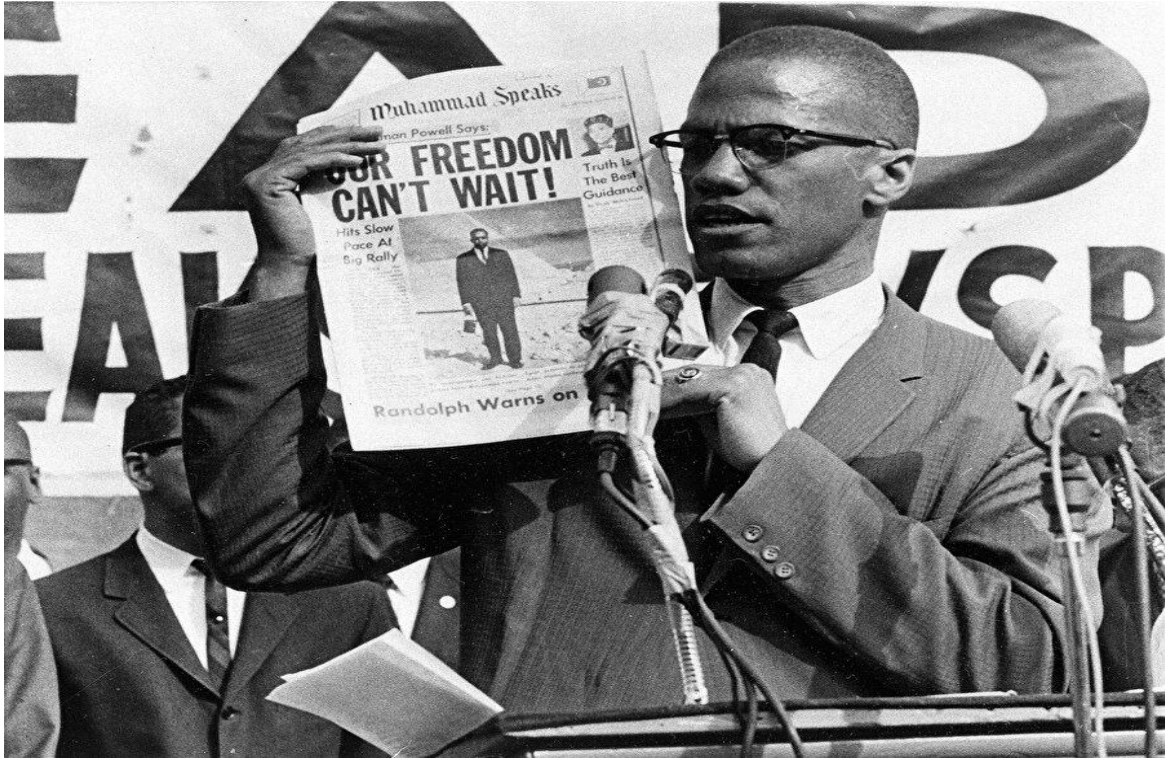
Malcolm X **1958'de Dr. Betty Sanders** ile hayatını birleştirdi. Aynı yıl, bazı kaynaklara göre ismini Türk hakanı Atillah Hun'dan mülhem, Malcolm X'in otobiyografisini yazan Alex Haley'e göre de Arapça "**Tanrının hediyesi**" anlamında "**Attallah Şahbaz**" koydukları ilk kızları dünyaya geldi.

Malcolm X, 1958'de Dr. Betty Sanders ile evlendi.

O yıllarda Elijah Muhammed'e referans göstererek yüzlerce konferans veren, medya ve üniversitelerde konuşmalar yapan Malcolm X, "**Muhammed Konuşuyor**" (Muhammad Speaks) adında yine Nation of Islam adına gazete çıkardı. Uzun boyu, karizmatik kişiliği, güçlü hitabeti ve yaşantısında sergilediği çelik gibi iradesiyle beyaz ırkçılığa karşı eşitlik ve adalet arayışına hiçbir taviz vermeden, haksızlıklara ve şiddete gerekirse şiddetle karşılık verilebileceğini vaaz ediyordu. Bundan dolayı çok geçmeden **FBI'nın kırmızı listesine girdi ve yakın takibe alındı.**

Malcolm X, 1959'da Gana, Sudan, Nijerya, İran, Suriye, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri'ne seyahatler düzenledi, dinî ve siyasî liderlerle görüştü.

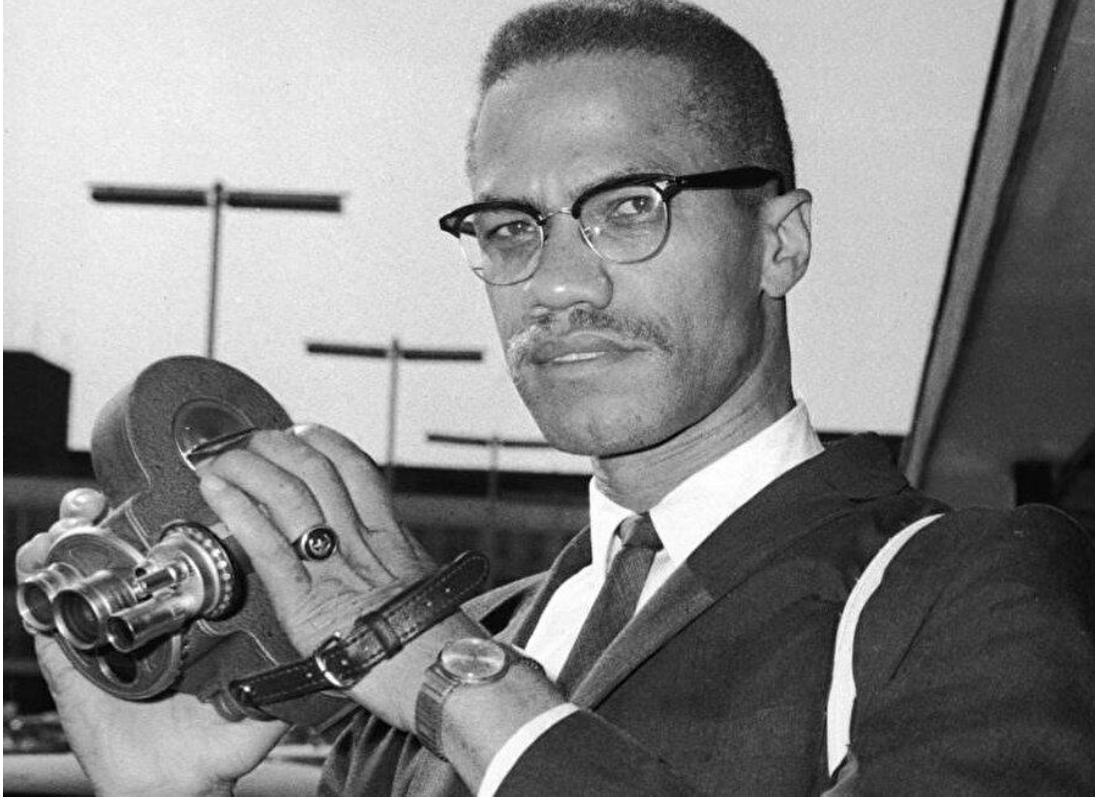

Malcolm X, "Muhammed Konuşuyor" dergisiyle, 1960'lar.

Malcolm X'in Nation of Islam içinde en etkili ama aynı zamanda en dalgalı dönemi 1960-1964 yıllarında oldu. Hareketin ulusal temsilcisi, Amerika'daki en medyatik yüzüydü. Öte yandan, kendisine ve ailesine FBI ve polis baskısı artarken, hareket içinde de kıskançlıklar ve çıkar endişeleri nedeniyle sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştı.

ABD Başkanı **John F. Kennedy'nin 1963'te suikast ile öldürülmesi üzerine "Ne ekersen onu biçersin"** şeklindeki yorumu tepkilere neden oldu. Nation of Islam içinde de zaten bu kadar sivrilmesinden rahatsız olanlar bunu fırsat bilerek **Malcolm'a 3 ay konuşma yasağı**

getirdi. Bu süre Malcolm X'in ırkçı fikirlerini savunduğu Nation of Islam konusunda da ciddi sorgulamalar yapmasına neden oldu. Özellikle bir peygamber gibi gördüğü lideri Elijah Muhammed'in hareketin öğretilerine tamamen aykırı olarak yanında çalışan genç kadınlarla uygunsuz ilişkilere girdiğinin ortaya çıkmasıyla Malcolm X büyük bir hayal kırıklığı yaşadı.

Malcolm X, film kamerasıyla Londra'da, 1964.

Kutsal topraklarda İslâm kardeşliğini gördü

Malcolm X ile Elijah Muhammed'in arası 1964'te tamamen açıldı, Malcolm X hareket tarafından dışlandı, bütün görevlerinden alındı. Aynı yıl **nisanda hacca giden Malcolm X'in** kutsal topraklarda yaşadığı tecrübeler ırkçılık konusunda zaten kendisini rahatsız eden düşüncelerinde yeni açılımlara neden oldu.

- **Kendi deyimi ile "sarı saçlı, mavi gözlü insanlarla aynı kaptan yemek yedi, şu içti" ve "Daha önce hiç şahit olmadığım şekilde, dünyanın dört bir yanından gelen her tür renkte insanların birlik ve kardeşlik ruhunu gördüm." diyerek Amerika'daki ırkçılığa çözüm olarak Sünnî İslâm'ın öğretilerine inanmaya başladı.**

Malcolm X, ailesini korumaya çalışırken.

Hac dönüşünden sonra **el-Hâc Mâlik eş-Şahbaz** ismini kullanmaya başlayan Malcolm X'i Amerika'da daha zor günler bekliyordu. **Nation of Islam, tehdit ve baskılarını arttırdı.** Malcolm X, Harlem'de "**Müslümanların Camisi Inc.**" adlı yeni bir oluşum kurdu, siyahlara karşı uygulanan adaletsizliğe ve ırkçılığa karşı Amerikan sistemindeki iki yüzlülüğü uluslararası platformlara taşımak için Birleşmiş Milletler (BM) ile yapılabilecek ortak projeler üzerine çalışmalara başladı.

14 Şubat 1965'te New York East Elmhurst'te ailesinin yaşadığı eve 03.30 civarı yangın bombası atıldı. Olayda mucize eseri kimse yaralanmazken **Malcolm X, saldırının "Elijah Muhammed'in emriyle" yapıldığını söyledi.** Bir hafta sonra, henüz 40 yaşına basmamışken, **Harlem'de Audubon Ballroom konferans salonunda yaklaşık 400 kişiye konuşma yapacağı sırada suikaste uğradı.** Vücuduna yakın mesafeden 20'den fazla kurşun isabet etti, hastaneye vardıklarında çoktan hayata gözlerini yummuştu. **Vurulduğunda eşi Betty Şahbaz, en büyüğü 7 yaşında 4 kızı ile salondaydı ve Malcolm X'in yüzlerini hiç göremeyeceği ikiz kızlarına hamileydi.**

Malcolm X, uğradığı suikast sonucu hastaneye götürülürken.

Malcolm X'i kimin öldürttüğü konusu tam olarak açıklığa kavuşmadı. Suikastın arkasında Nation of Islam üyelerinin, onların da ardında FBI'ın parmağı olduğu şüphesi hiç silinmedi. Suikasttan sonra tutuklanan 3 kişi ömür boyu hapse mahkûm edildi.

Kendi otobiyografisinin yazılması için 1963'te yazar Alex Haley ile çalışmaya başlayan Malcolm X, "Bu kitap yayınlandığında ben hâlâ yaşıyor olursam, bu bir mucize olacak." demişti.

Malcolm X'in Otobiyografisi.

Ölümünden birkaç ay sonra Haley kitabı tamamladı ve "**Malcolm X'in Otobiyografisi**" adıyla yayımlandı. 1992'de ünlü oyuncu Denzel Washington'un canlandığı ve çeşitli ödüller kazanan "Malcolm X" filminin de kaynağı olan kitap, 1998'de **Time tarafından "20. yüzyılın en etkili 10 kitabı"** arasında gösterildi.

ABD'de beyaz ırkçılığın ve göçmen karşıtlığının tekrar gündeme geldiği bir dönemde Malcolm X'in 59 yıl önce bıraktığı mirası daha bir anlam kazanıyor

Bugün Hartsdale'deki Ferncliff mezarlığında mütevazı bir mezarda yatan karizmatik adalet ve özgürlük savaşçısının, hayatında geçirdiği evreler, ırkçılığa ve adaletsizliğe karşı tavizsiz mücadelesi ve insan hakları konusunda ulaştığı nokta hâlâ insanlığa ışık olmaya devam ediyor.